

2.2. Поняття і процесуальні види особистих джерел

Відсутність офіційно прийнятої узагальнюючої термінології у позначенні особистих джерел не дозволило проводити цілеспрямоване дослідження й можливостей визначення поняття такого роду джерел. Навіть ті з авторів, які визнавали поділ джерел доказів на особисті і речові, обмежувалися у цьому відношенні поясненням лише того, що певні відомості походять чи отримуються від людей (4, с. 66; 20, с. 78; 34; 73; 91, с. 25-26; 96, с. 21-29; 98, с. 235; 101, с. 103; 127, с. 196; 152; 160, с. 25-26; 230, с. 52-54; 262, с. 257; 294 та ін.), або називали тільки різновиди особистих джерел (13, с. 209; 98, с. 235; 99, с. 74; 101, с. 103; 262, с. 495 та ін.). Наприклад, В.Г.Гончаренко та інші представники чисельного авторського колективу вказують, що “особисті докази виходять від людини” (127, с. 196), а Г.М.Міньковський підкреслює, що “личные доказательства представляют собой сообщения. Под сообщением понимается передача информации, воспринятой и психически переработанной человеком. Понятно, что сообщения имеют свои специфические формы, посредством которых осуществляется обмен мыслями. Господствующей среди них следует считать естественную знаковую форму – устную или письменную речь” (262, с. 259).

З огляду на це, є підстави підтримати позицію тих авторів, які вважали необхідним розробити загальне поняття особистих джерел у контексті боротьби зі злочинами, що мало поступовий розвиток і спочатку виглядало як певні вимоги до них (106, с. 4-6; 178; 190; 269, с. 44-45 та ін.), а пізніше вже виступали у вигляді певної законодавчо визначеної дефініції (100, с. 293; 107, с. 11-12; 108, с. 15; 181; 188 та ін.). З урахуванням вказаних здобутків в одній з наших робіт у контексті удосконалення чинного КПК України пропонується таке визначення: “В якості особистих джерел доказів виступають осудні люди, які знаходяться у свідомому стані і в пам’яті яких збереглися такі відомості про фактичні дані, що мають значення для правильного вирішення справи” (107, с. 11-12).

Зрозуміло, що такого роду дефініції особистих джерел формувалися із відповідним визначенням поняття самих доказів, а тому містили в собі й аналогічні недоліки, коли у цьому відношенні вказувалися “відомості про фактичні дані” (107, с. 12; 108, с. 15; 181 та ін.), “информация, которая может иметь значение для борьбы с конкретным правонарушением” (100, с. 293) та ін., що було вже піддано критиці і має враховувати запропонований остаточний варіант розв’язання даної проблеми (див. розд. 1.1).

Краще за все це 'зробити' посиланням на відповідну норму КПК України, яка має містити й належне визначення самих доказів, наприклад, таким чином: "В якості особистих джерел доказів виступають осудні особи, які знаходяться у свідомому стані і в пам'яті яких могли зберегтися відомості, що передбачені ч. 1 ст. 65 даного Кодексу" (188, с. та ін.). Проте тут вказується лише на можливість знаходження у пам'яті особистого джерела тих відомостей, які мають значення для правильного вирішення справи, що вбачається доцільним тільки у контексті встановлення особистого джерела. Адже ж саме припущення про знаходження у пам'яті конкретної особи певних відомостей і про значимість цих відомостей для правильного вирішення справи (106, с. 4-6; 178; 190; 269, с. 44-45 та ін.), як вбачається, будуть сприяти більш широкому пошуку потенційних особистих джерел. У той же час у контексті законодавчого визначення доказів, коли мають бути закріплені дійсні ознаки і доказів, і їх особистих джерел, правильніше вже уникати такого роду припущень. Загальну ж дефініцію особистих джерел краще за все пов'язувати із визначенням поняття доказів як певного виду антикримінальної інформації (див. розд. 1.1, 1.2) і розглядати у більш широкому контексті із веденням боротьби зі злочинами взагалі.

Оскільки варіант законодавчого визначення особистих джерел з урахуванням викладених зауважень краще за все розглянути окремо у контексті пропозицій із удосконалення чинного КПК України (див. розд. 3.1), зараз доцільніше сформулювати тільки *узагальнюючу дефініцію особистих джерел*, яка може виглядати таким чином: "Особистими джерелами антикримінальної інформації є осудні особи, які знаходяться у свідомому стані і в пам'яті яких за обґрунтованим припущенням співробітників антиделіктних органів могли зберегтися такі відомості про факти (внутрішні чи зовнішні прояви подій, явищ, дій людей, речових джерел) у цілому чи їх окремі сторони, що можуть мати значення для якісного, ефективного і раціонального ведення боротьби з певним злочином".

У цьому ж аспекті варто окремо проаналізувати й запропоновані у літературі вимоги щодо особистих джерел (106, с. 4-6; 178; 190; 269, с. 44-45 та ін.), перша з яких – наявність припущення співробітників антиделіктних органів про можливість зберігання пам'яттю певної особи таких відомостей, які можуть мати значення для якісного, ефективного і раціонального ведення боротьби з конкретним злочином, визнана достатньо обґрунтованою. І тут варто наголосити лише на тому, що таке припущення повинно скластися саме у тих осіб, на яких покладено обов'язок вести боротьбу зі злочинами,

оскільки тільки даній категорії осіб варто законодавчо надати право встановлювати особисті джерела та отримувати від них певну антикримінальну інформацію (106, с. 4-6; 178; 190; 269, с. 44-45 та ін.).

У цьому відношенні вбачаються у принципі правильними положення ст. 66 “Збирання і подання доказів” чинного КПК України, коли й у назві, і за текстом даної статті розмежовані поняття і суб’єкти як збирання, так і подання доказів, коли право збирати докази надано особі, яка здійснює дізнання, слідчому, прокурору і суду, а подавати – підозрюваному, обвинуваченому, його захиснику, потерпілому, цивільному позивачу, цивільному відповідачу, їх представникам, а також будь-яким фізичним чи юридичним особам.

При цьому дуже слушним виглядає послідовний розвиток зауваження з приводу того, що докази як певні відомості та будь-які інші різновиди антикримінальної інформації збирати не можна, збирають їх речові джерела, а особисті джерела встановлюють і тільки після цього від останніх чи за допомогою речових джерел отримують вже необхідні відомості. І саме порядок отримання цих відомостей визначає їх належність до того чи іншого виду антикримінальної інформації (розд. 1.1).

Тому поняття як збирання, так і подання доказів виглядають семантично необґрунтованими і більш правильно говорити про збирання речових джерел та встановлення особистих джерел, що у контексті покищо існуючого законодавчого “подання доказів” повинно означати представлення будь-якими фізичними чи юридичними особами тих речових джерел, які вже знаходяться в їх володінні внаслідок події злочину чи з інших, але не пов’язаних із цілеспрямованим збиранням причин, оскільки проводити цілеспрямоване збирання речових джерел має належати виключно тільки тим особам, на які покладено обов’язок вжити всіх передбачених законом заходів для всебічного, повного і об’єктивного дослідження обставин справи. За текстом чинної редакції ст. 22 КПК України не вказано суд, хоча, за достатньо обґрунтованою думкою В.Т.Маляренка та інших представників чисельного авторського колективу одного з останніх коментарів КПК України, це не так, і суд повною мірою має дотримуватися цього принципу (127, с. 63).

У контексті ж законодавчого варіанту розв’язання проблеми так званого “подання будь-якими фізичними та юридичними особами доказів” більш правильно вбачається вказівка на те, що ці особи можуть лише допомагати відповідним суб’єктам (особам, які здійснюють дізнання, слідчому, прокурору, судді і суду) зібрати речові або встановити особисті джерела, наприклад, принести чи іншим чином доставити в антиделіктні органи речові джерела, які

внаслідок злочину чи з інших причин потрапили в їх володіння, надати при допиті або проведенні інших процесуальних дій відомості про ймовірне чи реальне місцезнаходження речових або особистих джерел тощо. У цьому аспекті виглядає недостатньо виваженою і в деякій мірі суперечливою позиція тих авторів, які вважають, що “використання у тексті ст. 66 КПК України терміна “подання доказів” слід вважати умовним, оскільки докази формуються у ході кримінально-процесуальної діяльності” (127, с. 199), але коментарю ч. 2 ст. 66 КПК України, де саме і говориться про порядок так званого “подання доказів”, уникають (127, с. 197-204).

Слушною є позиція вказаних авторів щодо формування доказів лише у ході процесуальної діяльності, але замовчення при цьому проблеми надання іншими суб'єктами допомоги особі, яка здійснює дізнання, слідчому, прокурору, судді чи суду у збиранні речових джерел або у встановленні особистих джерел доказів виглядає незрозумілою.

У проекті нового КПК України питання так званого “збирання і подання доказів” регулюються аналогічно, хоча у даному випадку відповідна ст. 148 іменується лише як “Збирання доказів”, у той час як за текстом суб'єктом збирання доказів правильно додатково окрім суду вказаний ще й суддя (1.15). Проте і дана перспективна і вказана чинна норма КПК України поміж суб'єктів подання джерел доказів не вказують підсудного, засудженого і виправданого, оскільки це всі інші наявні і можливі процесуальні статуси підозрюваного, права якого у цьому відношенні протягом всього розгляду справи і навіть всієї процедури боротьби з тим злочинцем, у якому він обвинувачувався, не повинні змінюватися.

Що ж стосується інших, викладених у літературі, вимог щодо особистих джерел, то звертає на себе увагу осудність і свідомість стану таких осіб (106, с. 4-5; 178; 190; 269, с. 44-45 та ін.), якщо їх протилежні стани як перепони для отримання від них інформації, неосудність чи обмежена осудність буде встановлюватися лише висновком стаціонарної судово-психіатричної експертизи, а несвідомий стан цієї людини – висновком лікаря, який лікує дану особу.

Проте не можна погодитися з тим, що в якості особистого джерела можуть виступати тільки такі люди, які здатні адекватно передати співробітнику антиделіктного органу відповідні відомості (106, с. 4-5; 178; 190; 269, с. 44-45 та ін.), оскільки неадекватність сприйняття оточуючого світу потерпілим, підозрюваним чи навіть очевидцем сама по собі може мати значення для правильного вирішення певної справи (якісного, ефективного і раціонального ведення боротьби з конкретним злочинцем).

Запропоновані переліки особистих джерел, як свідчить їх аналіз, є дискусійними. Зокрема, І.Л.Петрухін у колективній монографії „Теория доказательств в советском уголовном процессе” особистими джерелами вважає лише свідка, потерпілого, експерта, підозрюваного та обвинуваченого (262, с. 495), хоча у такому контексті треба було назвати хоча б ще й підсудного.

О.С.Ландо пропонує доповнити перелік особистих джерел представником неповнолітнього обвинуваченого (136, с. 39), а П.П.Якімов – цивільним позивачем і відповідачем та їх представниками (314, с. 14).

У той же час М.М.Михеєнко підкреслює, що цивільний позивач і відповідач охоплюються існуючими процесуальними статусами потерпілого і підозрюваного, через якого від них і можна отримати необхідні відомості. Необхідність же допиту в якості свідків представників цивільного позивача і відповідача, а також неповнолітнього обвинуваченого за чинним законодавством, на думку даного вченого, виключає можливість виступати у такому статусі (158, с. 88).

У низці робіт О.А.Кириченка і деяких інших авторів перелік особистих джерел постійно уточнявся, і спочатку це були свідок, потерпілий, підозрюваний (обвинувачений, підсудний, в'язень або ув'язнений), в певній частині – цивільний позивач, цивільний відповідач та експерт або спеціаліст (98, с. 235; 99, с. 74; 101, с. 103 та ін.), пізніше – ці ж самі особи, за винятком спеціаліста (13, с. 209); і, врешті-решт, названі особи і поряд зі свідком й очевидець (100, с. 293).

З огляду на це, даній проблемі було приділено окрему увагу, коли в одній з робіт були сформульовані визначення таким видам особистих джерел, як очевидець, свідок, потерпілий, представник потерпілого, підозрюваний (обвинувачений, підсудний) та експерт (107, с. 12), в інших публікаціях – вказаним категоріям особистих джерел з уточненням можливого процесуального статусу підозрюваного засудженим і виправданим (108, с. 15-16, 178; 181; 183; 188 та ін.) або додатково ще й цивільного позивача і відповідача (190 та ін.) тощо.

Із наведених переліків особистих джерел викликає сумнів включення в їх число лише спеціаліста, оскільки ні чинний КПК України, ні Проект нового КПК (1.15) достатньо обґрунтовано не передбачають можливість допиту спеціаліста саме у такому статусі. З огляду на це, від спеціаліста можна отримати інформацію у статусі свідка чи за наявності підстав – інших статусів: потерпілого,

підозрюваного тощо. У відповідності ж із ст. 201 „Допит експерта” КПК України і ст. 248 „Допит судового експерта” Проекту нового КПК України (1.15) спеціаліст може бути допитаний як експерт лише після того, як ним по справі буде проведена експертиза.

Не можуть вважатися достатньо виваженими й викладені заперечення М.М.Михеєнка щодо включення у число особистих джерел цивільного позивача і цивільного відповідача, їх представників і представника неповнолітнього обвинуваченого, оскільки у слідчій і судовій практиці мають місце чимало випадків, коли процесуальні статуси потерпілого і підозрюваного, з однієї сторони, і цивільного позивача і відповідача, з іншої, не співпадають. Зокрема, коли мова йде про джерело підвищеної небезпеки по справах про дорожньо-транспортні події і коли власник джерела та обвинувачений (підсудний) є різними особами, виникає необхідність визнати по справі поряд з обвинуваченим (підсудним) ще й цивільного відповідача і не виключається – й третіх осіб. Аналогічно можуть бути різними особами потерпілий і цивільний позивач тощо. А від кожного з них треба буде отримати відповідну інформацію саме із таким їх процесуальним статусом, а не з іншим.

Як вбачається, не може бути перепорою щодо процесуального статусу представників цивільного позивача чи відповідача і неповнолітнього обвинуваченого (підсудного) необхідність їх допиту в якості свідка, оскільки й чинні редакції ст. 50, 51, 441, 442 і 443 КПК України передбачають право вказаних осіб подавати до суду докази та іншим чином реалізувати себе як особисте джерело саме у своєму процесуальному статусі, а не свідка.

Не потребує додаткового пояснення і необхідність включення у число особистих джерел поряд із свідком очевидця, оскільки розмежування осіб, які безпосередньо бачили, як готувався чи здійснювався злочин або приховувалися його сліди, і тих, які про це знають від інших осіб або які зберігають у своїй пам'яті інші відомості, що можуть мати значення для правильного вирішення справи (якісного, ефективного і раціонального ведення боротьби зі злочинами) (100, с. 293; 101, с. 103; 107, с. 12; 108, с. 15-16, 178; 181; 183; 188; 190 та ін.), виглядає достатньо обґрунтованим.

У той же час більшість вказаних особистих джерел у чинному законодавстві вважаються учасниками процесу, як це впливає із п. 8 ст. 32 „Роз'яснення значення термінів Кодексу” КПК України, де чомусь вказані лише обвинувачений, підозрюваний, захисник, а також потерпілий, цивільний позивач, цивільний відповідач та їхні представники. Але ж у цьому аспекті варто було б назвати ще й

підсудного і законного представника неповнолітнього обвинуваченого (підозрюваного, підсудного). Хоча більш правильно мати саме вичерпний перелік особистих джерел в окремій статті Кодексу.

І якщо порівняти існуючий стан справ із перспективним, то положення Проекту нового Кодексу КПК України виглядають значно краще, оскільки у п. 56 ст. 6 „Роз’яснення значення основних термінів Кодексу” поміж учасників судового розгляду вже вказані підозрюваний, обвинувачений, підсудний, засуджений, виправданий, їхні захисники і законні представники, прокурор, потерпілий і його представник, особа, стосовно якої відмовлено у порушенні провадження в кримінальній справі чи закрито провадження в кримінальній справі, цивільний позивач, цивільний відповідач та їхні представники (1.15). Якщо з цього переліку виключити прокурора і захисника і додати експерта і третіх осіб, то ми мали б, як вбачається, найбільш повний і обґрунтований перелік особистих джерел.

З огляду на це у КПК України доцільно вказати окремо таких суб’єктів процесуальних прав і обов’язків: 1. Осіб, які ведуть антикримінальне судочинство і відповідають за правильне вирішення справи (якісне, ефективне і раціональне ведення боротьби з певним злочином) (особа, яка здійснює дізнання, слідчий, прокурор, суддя і суд). 2. Осіб, які мають сприяти виконанню вказаних завдань і не є джерелами доказів (державний обвинувач і захисник, громадський обвинувач і захисник та їхні представники, поняті, перекладач, спеціаліст, секретар судового засідання та ін.). 3. Особисті джерела доказів.

При цьому перелік перших двох груп суб’єктів більш правильно подати у КПК у контексті роз’яснення основних термінів, у той час як переліку особистих джерел найбільш доречне місце в окремій статті у главі про докази після викладу узагальнюючого визначення такого роду джерел доказів (див. розд. 3.1). Але при цьому не треба забувати, що докази є лише певним видом антикримінальної інформації (див. розд. 1.2), інші види якої можуть мати важливе значення як для отримання, оцінки і використання доказів, так і виконання інших завдань правильного вирішення справи (якісного, ефективного і раціонального ведення боротьби з певним злочином).

Необхідність участі у розгляді кримінальної справи й третіх осіб (як і цивільного позивача і відповідача поряд із відповідно потерпілим і підсудним) впливає із можливості пред’явлення позову про відшкодування шкоди щодо власника джерела підвищеної небезпеки та інших подібних спорів, а тому і такого роду особисті джерела мають право на існування у межах боротьби з певним злочином.

Аналогічні можливості надають і ст. 29 і 51 чинного КПК України, і ст. 58 і 60 Проекту нового КПК, коли позивачем і відповідачем можуть бути інші, ніж потерпілий і обвинувачений, особи, якщо позов буде пред'явлений в інтересах держави чи вмерлого потерпілого, малолітнього, неповнолітнього або осіб, визнаних у встановленому порядку недієздатними чи обмежено дієздатними, а також інших осіб, які за станом здоров'я чи з інших поважних причин не можуть самі захистити свої майнові права, а також коли цивільним відповідачем може стати й фізична чи юридична особа, яка у силу закону несе майнову відповідальність за шкоду, заподіяну злочинними діями обвинуваченого (підсудного) або діями неосудної особи, яка вчинила суспільно небезпечне діяння. Наприклад, як цивільні відповідачі можуть бути притягнуті батьки, опікуни і піклувальники неповнолітнього обвинуваченого або посадові особи навчального, виховного чи лікувального закладу, під наглядом якого знаходився обвинувачений, який не досяг 25 років, та ін. (127, с. 140 та ін.).

Не можна не звернути увагу й на те, що п. 56 ст. 6 Проекту нового КПК поміж учасників судового розгляду передбачена ще й особа, стосовно якої відмовлено у порушенні провадження в кримінальній справі чи закрито провадження в кримінальній справі (1.15). Вказана особа, без сумніву, має розглядатися як особисте джерело у контексті особливого процесуального статусу підозрюваного поряд з обвинуваченим, підсудним, засудженим і виправданим. І хоча відмова у порушенні справи щодо такої особи або припинення щодо неї справи може бути як з реабілітуючих (п. 1, 2 ч. 1 ст. 6, п. 2 ст. 213 КПК України), так і з нереабілітуючих обставин (п. 3-11 ч. 1 ст. 6, ст. 7-11¹ КПК України), все це не може у повній мірі вичерпати статус відповідно підозрюваного, виправданого і засудженої особи, а тому обумовлює появу додаткового виду особистого джерела.

У той же час використане у проекті КПК позначення даного учасника судового розгляду справи або у вказаному аспекті – особистого джерела, як „особа, стосовно якої відмовлено у порушенні провадження в кримінальній справі чи закрито провадження в кримінальній справі” (1.15), виглядає надто довгим і потребує застосування більш лаконічної термінології. Наприклад, аналогічно до понять „підозруваний”, „обвинувачений”, „підсудний”, „засуджений” і „виправданий” більш доречним був би термін „причетний”, що має тлумачитися таким чином. Вказана особа була причетна до з'ясування головного факту по справі – про наявність в її діях ознак злочину або її винуватість (невинуватість), але у

порушенні щодо неї справи було відмовлено чи справа щодо неї була закрита і вказані обставини унеможливили набуття чи призвели до втрати цією особою ознак підозрюваного, обвинуваченого, підсудного, виправданого чи засудженого. Наприклад, у заяві (повідомленні) чи в інших початкових матеріалах були відомості про причетність певної особи до злочину. Проте проведеною перевіркою було встановлено наявність однієї з обставин, передбачених ст. 6 КПК України, що має потягти за собою відмову у порушенні справи. У такому разі вказана особа, так і не набувши ознак підозрюваного, що, як відомо, можливо, окрім вказаних у ст. 43¹ КПК України ознак (ст. 45 Проекту нового КПК), лише після порушення справи (127, с. 110-113 та ін.), на практиці за відсутністю іншого виходу вважається свідком. Аналогічного результату набуває й особа, коли на момент: 1. Притягнення її як обвинуваченого у слідчого не склалося внутрішнього переконання, що злочин скоїла саме ця особа (127, с. 104 та ін.). 2. Винесення щодо неї вироку: 2.1. У судді не склалося такого ж внутрішнього переконання (127, с. 149-151 та ін.). 2.2. Досудовим слідством і судовим розглядом вичерпані всі можливості, але для винесення обвинувального вироку так і не було отримано достатньої кількості доказів. В останньому випадку справа має бути закрита на підставі п. 2 ст. 213 КПК України за недоведеністю участі обвинуваченого у вчиненні злочину (127, с. 457-458 та ін.). Проте обидва вказані випадки не є рівнозначними винесенню виправдувального вироку, а тому знову виникає необхідність у розмежуванні даного процесуального статусу із статусом обвинуваченого, підсудного чи виправданого.

У цьому ж аспекті вбачається помилковим включення у число особистих джерел і в'язня або ув'язненого (98, с. 235; 99, с. 74; 101, с. 103 та ін.), оскільки тримати людину під вартою, у тому числі без набуття статусу підозрюваного, обвинуваченого, підсудного чи засудженого, неприпустимо і має розглядатися як найтяжче порушення її прав і свобод, передбачених ч. 2 ст. 29 Конституції України (1.1). З огляду на це, окремого статусу особистого джерела – ув'язненого не повинно бути.

На підставі викладеного особисті джерела за процесуальним статусом мають такий видовий поділ: очевидець, свідок, потерпілий, підозрюваний (причетний, обвинувачений, підсудний, засуджений, виправданий), законний представник неповнолітнього підозрюваного (причетного, обвинуваченого та ін.), у певній частині – цивільний позивач, цивільний відповідач, третя особа із самостійними вимогами, третя особа без самостійних вимог та їхні представники, а також експерт.

При цьому варто погодитися з тим, що даний перелік має бути вичерпним і всі інші суб'єкти процесуальних прав і обов'язків – захисник, прокурор, особа, яка здійснює дізнання, слідчий, суддя, поняті, перекладач, спеціаліст, секретар судового засідання тощо – можуть виступати тільки через один із вказаних процесуальних статусів, які, за винятком відповідно підозрюваного (обвинуваченого, підсудного, засудженого, виправданого) і цивільного відповідача, з однієї сторони, і потерпілого і цивільного позивача, з іншої, поєднувати не можна (13, с. 209; 98, с. 235; 99, с. 74; 100, с. 293; 101, с. 103; 107, с. 12; 108, с. 15-16, 178; 181; 183; 188; 190 та ін.).

Таким чином, підводячи підсумок аналізу існуючих точок зору з приводу поділу джерел на речові та особисті (4, с. 66; 20, с. 78; 34; 73; 91, с. 25-26; 96, с. 21-29; 98, с. 235; 101, с. 103; 127, с. 196; 152; 160, с. 25-26; 230, с. 52-54; 262, с. 257; 294 та ін.) і наведення їх переліку (13, с. 209; 98, с. 235; 99, с. 74; 101, с. 103; 262, с. 495 та ін.), а також необхідності розробки певних вимог до особистих джерел (106, с. 4-6; 178; 190; 269, с. 44-45 та ін.) і лаконічного визначення їх сутності (100, с. 293; 107, с. 11-12; 108, с. 15; 181; 188 та ін.), доцільно запропонувати таке *узагальнююче визначення особистих джерел*: “Особистими джерелами антикримінальної інформації є осудні особи, які знаходяться у свідомому стані і у пам'яті яких, за припущенням співробітників антиделіктних органів, могли зберегтися такі відомості про факти (внутрішні чи зовнішні прояви подій, явищ, дій людей, речових джерел) у цілому чи їх окремі сторони, що можуть мати значення для якісного, ефективного і раціонального ведення боротьби з певним злочином”.

Прискіпливе дослідження чинного і перспективного процесуального закону у контексті регулювання переліку “учасників процесу” (п. 6 ст. 32 чинного КПК України) чи “учасників судового розгляду” (п. 56 ст. 6 Проекту нового КПК) (1.15), який переважно складають саме особисті джерела, а також існуючих точок зору щодо поділу суб'єктів процесуальних прав і обов'язків (262, с. 494-495 та ін.), дає підстави для висновку про те, що у порядку роз'яснення основних термінів Кодексу доцільніше навести переліки трьох категорій такого роду суб'єктів: 1. Осіб, які ведуть антикримінальне судочинство і відповідають за правильне вирішення справи (якісне, ефективне і раціональне ведення боротьби з певним злочином) (особа, яка здійснює дізнання, слідчий, прокурор, суддя і суд). 2. Осіб, які мають сприяти виконанню вказаних завдань і не є джерелами доказів (державний обвинувач і захисник, громадський

обвинувач і захисник та їхні представники, поняті, перекладач, спеціаліст, секретар судового засідання та ін.). 3. Особистих джерел доказів, узагальнююче поняття яких і сутність кожного із видів яких доцільніше врегулювати у главі про докази окремою статтею, передбачивши **видовий поділ особистих джерел за процесуальним статусом** на: очевидця, свідка, потерпілого, підозрюваного (причетного, обвинуваченого, підсудного, засудженого, виправданого), представника підозрюваного (причетного, обвинуваченого та ін.), цивільного позивача, цивільного відповідача, третьої особи із самостійними вимогами, третьої особи без самостійних вимог, їхніх представників і експерта.